

A hosszútávú európai gázpiaci
szerződések jövője: fókuszban a magyar
helyzet

Absztrakt

Dolgozatom témája a Magyarország oroszokkal kötött hosszútávú gázpiaci szerződésben foglalt, nemrég bejelentett árcsökkenés okainak vizsgálata. A kérdés alapos megértéséhez a dolgozat során bemutatom az európai gázpiacon 2009 óta végbement változásokat, amelyek közvetlenül hatottak az LTC-k kritériumainak relevanciájára. A dolgozat végén a német és magyar revíziós folyamat által értékelem a két ország alkupozícióját, majd vonom le következtetéseimet, melyek szerint bár Magyarország alkupozíciója a németekhez képest alacsonyabb volt a szerződés újratárgyalásakor, de a válság, valamint a gázpiaci változások hatására, saját érdekeit is szem előtt tartva reagált pozitívan a Gazprom.

Tartalom

1. Bevezetés.....	2
2. EU gáz-nagykereskedelem szerkezete	3
2.1. Bilaterális szerződések piaci trendjei az EU27 országokban	3
2.2. Az LTC-k szerkezete	5
3. Az LTC-k jellemzői a KKE régióban.....	10
3.1. A KKE régióban érdekelt gáz-nagykereskedelmi vállalatok LTC revíziói.....	12
4. Esettanulmány: Gazprom vs. E.ON	14
4.1. E.ON Németország vs. Gazprom	16
4.2. E.ON Magyarország vs Gazprom.....	17
5. Összegzés	19

1. BEVEZETÉS

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy az elmúlt évek gázpiaci tendenciát követően a jövőben hogyan alakulhat át, ha átalakul, az oroszokkal kötött hosszútávú gázszerződések piaca.

A téma relevanciáját az adja, hogy a gazdasági válság óta több gáz-nagykereskedelmi vállalat is újratárgyalási folyamatokat indított a Gazprommal hosszútávú szerződéseik egyes pontjait illetően, ahol legtöbbször a lekötött gázmennyiség ára volt a vita tárgya. A tárgyalásokat sokszor szóbeli megegyezés követte, de volt, ahol bírósági döntés mondta ki a gázárak csökkentését az adott szerződésen belül. Ehhez kapcsolódóan november 27-én jelent meg az a hír, mely szerint a Gazprom 20%-kal csökkenti a magyar hosszútávú szerződésben foglalt gáz árát (hvg.hu, 2013) A helyzet megértéséhez és értékeléséhez a dolgozat első fejezetében bemutatom, hogyan épülnek fel maguk a hosszútávú gázpiaci szerződések, milyen kötelezettségeket vállalnak a szerződést kötő felek.

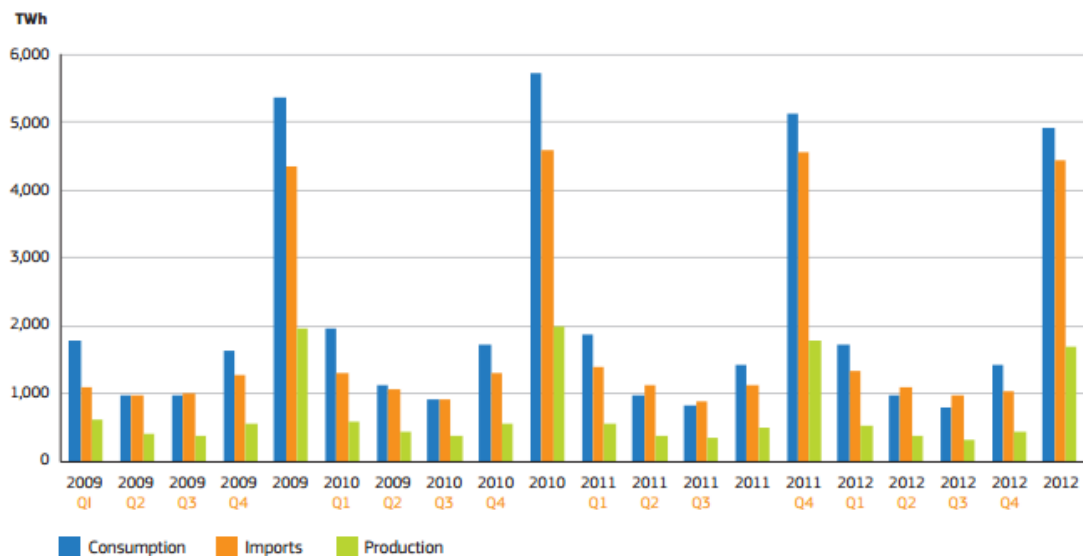
A piaci viszonyok áttekintése után azt elemzem, hogy az elmúlt években, a szerződésekben történt változásoknak milyen ösztönzői, előzményei voltak, hogyan változott a szerződő felek alkupozíciója az európai piacon. Ennek keretében külön kitérek Magyarország jelenlegi helyzetére, megvizsgálva azt, hogy milyen tényezők vezettek ahhoz, hogy az E.ON Tradenek sikerült megegyeznie az orosz féllel az árcsökkentésről.

2. EU GÁZ-NAGYKERESKEDELEM SZERKEZETE

A következő fejezetben bemutatom, hogyan néz ki az európai gáz-nagykereskedelmi piac szerkezete, és ezen belül milyen szerepet játszanak a hosszútávú szerződések, külön kiemelve az oroszokkal kötött LTC-k szerepét. A földgáz-nagykereskedelmi piacon két módon valósulhat meg a kereskedelem: (a) bilaterális (hosszútávú) szerződések és (b) spotpiaci kereskedelem által (Tóth, 2013). Dolgozatomban csak a bilaterális szerződésekkel foglalkozom, azok piacát és jövőbeni trendjeit vizsgálva.

2.1. BILATERÁLIS SZERZŐDÉSEK PIACI TRENDJEI AZ EU27 ORSZÁGAIBAN

A következő ábrán láthatjuk, hogy az európai gázfogyasztás 2010 után a válság hatására csökken, de az is szembetűnő, hogy az európai földgáztermelés a fogyasztás harmadát sem tudná kielégíteni, így jellemzően magas az EU országok importfüggősége (2. ábra).

1. ábra EU27 gázfogyasztás, import és termelés alakulása (2009-2012)

Forrás: Európai Bizottság (2013a), p. 2.

Importfüggőség %	1995	2000	2005	2009	2010	2011
Földgáz	43,5	48,9	57,7	64,3	62,4	67

2. ábra EU27 importfüggőség alakulása

Forrás: Európai Bizottság (2013b), p. 22.

A hosszútávú európai gázszerveződések jövője

Ezen belül is fontos, hogy az EU27 országok földgázimportjának 30%-a Oroszországból érkezik, amelyet 28%-kal követ Norvégia (Európai Bizottság, 2013b, 23. old.), vagyis Oroszország szerepe Európa földgázellátásában még mindig a leginkább számottevő. Ehhez hozzátartozik, hogy a közép-kelet-európai régió országai gázfogyasztásukat tipikusan az orosz importból fedezik a legnagyobb mértékben. Fontos még megjegyezni, hogy 2011-ben a hosszútávú gázszerveződések 80%-a csővezetékes szállításhoz kötött volt, míg 20%-át a cseppfolyósított földgáz (LNG) tette ki (Tóth, 2013, 4. dia)

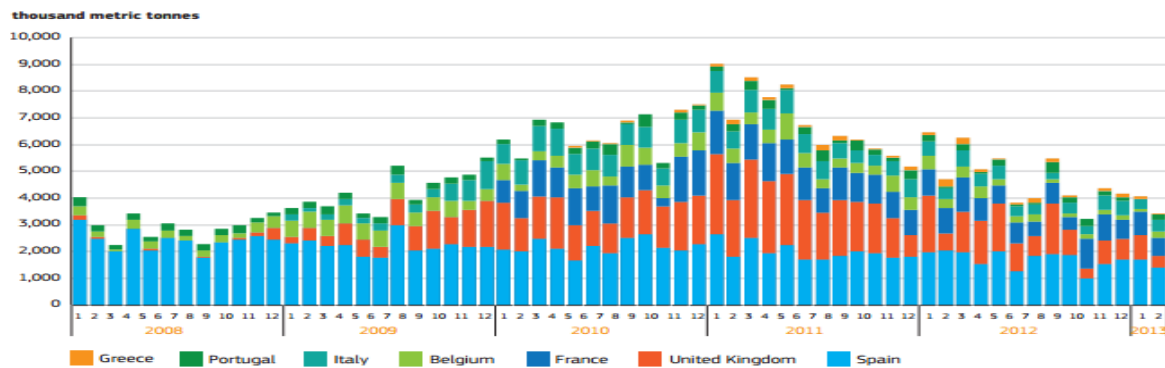
Ország	Orosz import (bcm)	Teljes hazai fogyasztásból való részesedése (%)
Ausztria	6,1	65,7
Belgium	0,29	1,5
Bulgária	2,77	85,5
Csehország	8,86	100
Észtország	0,62	100
Finnország	4,04	100
Franciaország	6,13	14,5
Németország	30,49	40
Görögország	2,65	58,2
Magyarország	5,11	45,8
Olaszország	19,18	25
Lettország	1,7	100
Litvánia	3,42	100
Luxembourg	0,28	22,7
Hollandia	1,98	4,8
Lengyelország	9,87	64
Románia	2,98	21,8
Szlovákia	5,79	100
Szlovénia	0,42	47,7

3. ábra EU27 orosz import aránya

Forrás: ENI (2013), p. 66, 85-87

saját ábra

Az LNG piac európai trendjeire jelen dolgozatban nem térek ki részletesen, de mégis fontosnak látom megjegyezni, hogy míg a világ LNG piaci importja 2011 és 2012-ben stabil maradt, addig az EU országok LNG importja 27%-ról 21%-ra esett 2011-ről 2012-re. Emellett Ázsiában ez a szám 64%-ról 70%-ra nőtt (Európai Bizottság, 2013a).

4. ábra EU tagországok LNG importja (2008-2013Q2)

Forrás: Európai Bizottság (2013a), p. 9

Láthatjuk tehát, hogy az európai földgázpiacon az orosz import, azon belül is a csővezetékes hosszútávú szerződések teszik ki az összes importált mennyiség legnagyobb hányadát egy olyan piacon, ahol az LNG import csökkenő tendenciát mutat, de a spotpiaci kereskedelem fejlődésnek indult.

A következő fejezetben a csővezetékes szállításhoz kötődő hosszútávú, az európai import 80%-át kitevő szerződések jellemzőit, szerkezetét mutatom be ahhoz, hogy a dolgozat további részében elemezni kívánt gázpiaci trendek hatását a szerződések elemeire értelmezni tudjuk.

2.2. AZ LTC-K SZERKEZETE¹

Egy tipikus hosszútávú szerződés a következő komponenseket tartalmazza:

- A szállítás kezdetének és végének dátuma
- Éves lekötött mennyiség (Annual Contractual Quantity, ACQ)
- Éves „take-or-pay” (TOP)
- Napi „take-or-pay”
- Napi minimum mennyiség (Daily Minimum Quantity, DCQ)
- Napi maximum mennyiség (Daily Maximum Quantity, MOP)
- Szerződésben foglalt ár-formula (Hedge és Fjeldstad, 2010, p. 35)

¹ Az alfejezetben nagyban támaszkodom Hedge és Fjeldstad (2010) írására, valamint Tóth (2013) Gázpiaci modell kurzuson elhangzó előadására

A komponensek rövid jellemzői:

A szállítás napjának kezdete és vége magát a szerződési időszakot jelenti, az ACQ pedig a szerződésben foglalt éves célmennyiséget, ami évről évre változhat.

A DCQ a legkisebb, a MOP pedig a legmagasabb vevő által átvehető mennyiséget jelenti. A két mennyiség közötti különbség a szerződési mennyiség rugalmasságát adja meg.

A take-or-pay kikötés arra kényszeríti a vevőt, hogy – függetlenül a rövidtávú érdekeltségeitől- megvegye a szerződésben minimumként előírt gázmennyiséget napi és éves szinten egyaránt. Más szavakkal: a take-or-pay igazából egy biztosíték a kitermelőnek a kitermelt mennyiség átvételére és ösztönző a vevőnek a lekötött gáz gazdaságos felhasználására.

A szerződéses árképlet alapján a gázár az olaj/fűtőolaj árához van kötve legtöbb esetben, de az elmúlt évek tendenciái azt mutatják, hogy egyre több szerződésben szerepelnek spot-piaci árhoz kötött mennyiségek. Emellett a szerződések magukban hordozzák a 3-5 évenkénti ár-újrátárgyalás lehetőségét annak érdekében, hogy az arra hatással levő szignifikáns piaci változásokra így relatíve rövidtávon tudjanak reagálni a szerződő felek.

Az LTC-kre ható európai gázpiaci Trendek

2009-ben, egyrészt a gazdasági világválság hatására, elindult egy olyan folyamat, ami a hosszútávú szerződések előző pontban felsorolt egyes komponenseinek jogosságát kérdőjelezte meg. Viszont azt is látnunk kell, hogy önmagában nem a gazdasági világválság okozta a fordulatot, hanem az azt megelőző egyéb, az előző pontban szignifikáns piaci változásokként emlegetett tényezők, amelyeket ebben a fejezetben részletesebben is tárgyalok.

Növekvő gázpiaci liberalizáció, likviditás és transzparencia

Az európai gázpiaci nyitás felé irányuló törekvések már az 1990-es évek elején elkezdődtek Uniós szinten, ám a törekvés csak az 1998-as eu-s gázpiaci direktíva, majd az azt követő második és harmadik bővítése (Official Journal of the European Union, 2003, 2009) által volt képes hatékonyan működni. Az iparági nyomás, a nemzeti szintű szabályozás és az Uniós támogatás nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a gázpiaci verseny és piacliberalizáció a jelenlegi formájában teljesüljön és működjön. A törekvések hatására a következő eredményeket sikerült elérni tagállami szinten is:

- a) a tovább-eladási tilalom (destination clause) eltörlése,²
- b) szabályozási nyomás a piaci szereplőkön az EU-s és tagállami szinten is,
- c) harmadik-feles hozzáférés biztosítása (tárolói és csővezetékes szinten)
- d) régiók közötti piaci összeköttetés növelése
- e) gázosító állomások létrejötte a liberalizáció hatására
- f) a gázpiaci értéklánc szétválasztása (termelő-elosztó-átviteli-kiskereskedelem-nagykereskedelem)
- g) transzparencia növelése a vállalati adatok elérhetőségének ösztönzésével. (Melling, 2010, pp. 46-47)

Viszont azt is látnunk kell, hogy a piacliberalizáció még nem minden pontban és tagállamban mondható sikeresnek: valahol a transzparencia hiánya hátráltatja a folyamatot, máshol a regionális gázpiacok összekötése volt sikertelen (pl. Közép-Kelet-Európa, Görögország) (Deák, 2013). Ezért az EU által vizionált egységes európai gázpiacról még korai lenne beszélni. Mindenesetre már a fejlődés ezen szakaszát is értékelhetjük olyan mérföldkőnek, amely hatással lesz a hosszútávú szerződések revíziós folyamatára.

A felhasználási mennyiség meghaladó lekötött kapacitások

A válság hatására az EU-ban drasztikusan csökkent a gázfelhasználás, amely tendencia nagyban ellentétes a piaci szereplők és elemzők által még a válság előtt jóslottakkal (pl. IEA, 2008). Ha a csökkenés mértéke által okozott mennyiségi kiesés beleesett volna a szerződésben foglalt DCQ és MOP közötti intervallumba (ami a szerződés mennyiségi rugalmasságát is adja), az nem jelentene problémát a vevőknek, ám a 2009-es keresletcsökkenés ennél drasztikusabb volt (lásd 1. ábra). Észrevehetjük, hogy ebben az esetben nagyobb kockázat tolódik a vevőre a szerződésen belül, hiszen:

- (a) nincs elegendő kereslete a szerződésben lekötött mennyiségre,
- (b) drágábban kell a gázkeresletét kielégíteni az olaj-indexált gázárak kifizetése során, mintha azt a csökkenő spotpiaci árakon tette volna. (Melling, 2010)

² A továbbértékesítési tilalom eltörlése iparági szakértők szerint csak elviekben sikerült, mert a szerződésekben továbbra is szerepelnek olyan kikötések, amelyek közvetve ezt jelentik (Tóth, 2013)

Olaj-indexált árazás problémái

Az olajárazás indexálás mögötti logika történetileg az volt, hogy a gáz árát annak helyettesítő fűtőtermékéhez kötötték. Viszont jelenleg fűtőanyagként nem létezik reális verseny az olaj és gáz, mint energiaforrások között, így napjainkban inkább gáz-gáz és gáz-szén versenyéről beszélhetünk. (Hedge és Fjeldstad, 2010) Érdekesek azonban a Flame konferencián (2009) készített felmérések, amelyet Stern (2009) foglalt össze az 5. ábrában. Itt a konferencián résztvevő iparági szereplőket kérdezték meg arról, hogy szerintük várhatóan mikor következik be az olajindexált és spotpiaci gázárak szétválása (decoupling). A felmérés arra mutat rá, hogy 2009-ben az iparági szereplők többsége arra számított, hogy ez a változás csak 2015 után valósul meg.

Flame konferencia felmérések	2004	2005	2008	2009
2010 előtt	24	15	8,7	3,8
2015 előtt	36	15	22,1	20,3
2015 után	15	39	42,5	44,3
Soha	24	31	28,8	31,6

5. ábra Mit gondol, mikor válik szét az olajindexált gázár a spotpiaci és jövőbeni áráktól? (%)
Forrás: Stern (2009), p. 5.

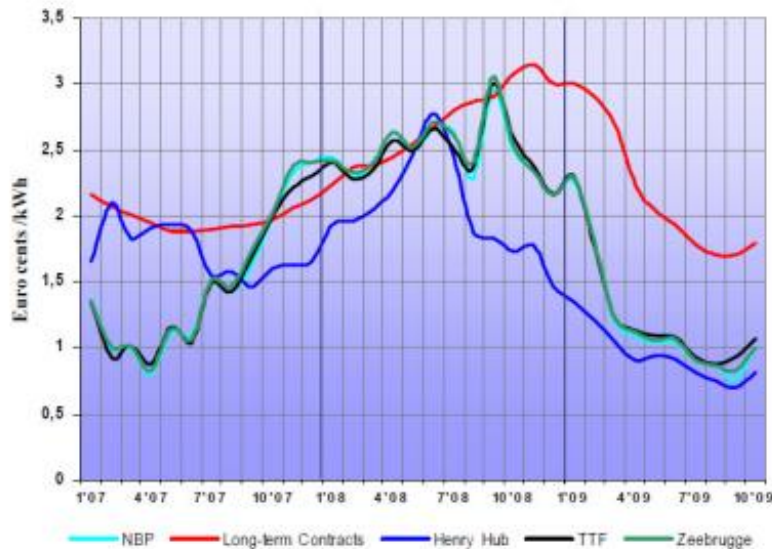
Viszont Hafner (2010, in Hedge és Fjeldstad, 2010) ábráján is láthatjuk, hogy az olajindexált és spot árak már 2009 elején elváltak egymástól, ami egyben azt is jelenti, hogy az LTC szerződésekben lekötött gázmennyiséget jóval drágábban tudják átvenni a szerződő felek, mintha azt a mennyiséget a gáztőzsdén szerezték volna be. Ez a tendencia nagyban köszönhető az LNG európai piacán való térnyerésének, és - bár az árkülönbség mérséklődött a következő években (Hedge és Fjeldstad, 2010)-, a jelenség újabb igényt formált a hosszútávú szerződések újratárgyalására.

Ebben a fejezetben láthattuk, hogy 2009-től olyan változások történtek az európai gázpiacon, amelyek alapján kimondhatjuk, hogy

a vevők nagyobb kockázatot vállalnak a szerződésben

a felsorolt változások megkérdőjelezzik a szerződésekben szereplő komponensek relevanciáját a jelenlegi formájukban

a vevő és az eladó a kockázatvállalás és gazdasági szempontok alapján kölcsönösen függ egymástól, viszont az új piaci helyzet növelte a vevők lehetőségeit gázkeresletük kielégítésére.

6. ábra Historikus gázármozgások (2007-2009)

Forrás: Hafner (2010, in Hedge és Fjeldtsad, 2010, p. 51)

Ezek alapján azt is mondhatjuk, hogy a megváltozott piaci feltételek egyben az adott országok gáz-nagykereskedelmi vállalatának alkupozícióját is növelték a Gazprommal szemben a szerződésekben foglalt egyes kritériumok újratárgyalásához.

Mivel dolgozatomban fókuszában a magyar hosszútávú szerződés helyzete áll, a következő fejezetben a 2009 óta eltelt időszak során bekövetkezett, vagy még folyó tárgyalások eredményeit és várható kimeneteleit mutatom be, a közép-európai országokra koncentrálva.

3. AZ LTC-K JELLEMZŐI A KKE RÉGIÓBAN

Mielőtt Magyarország gázpiaci helyzetének bemutatásához kezdenék, szükségesnek látom röviden bemutatni, hogy 2010 óta mely közép-kelet-európai érdekeltségű nagykereskedelmi vállalatok kezdeményezték hosszútávú szerződéseik revízióját a Gazprommal szemben. Ezen belül a tárgyalások eredményeire is kitérek.

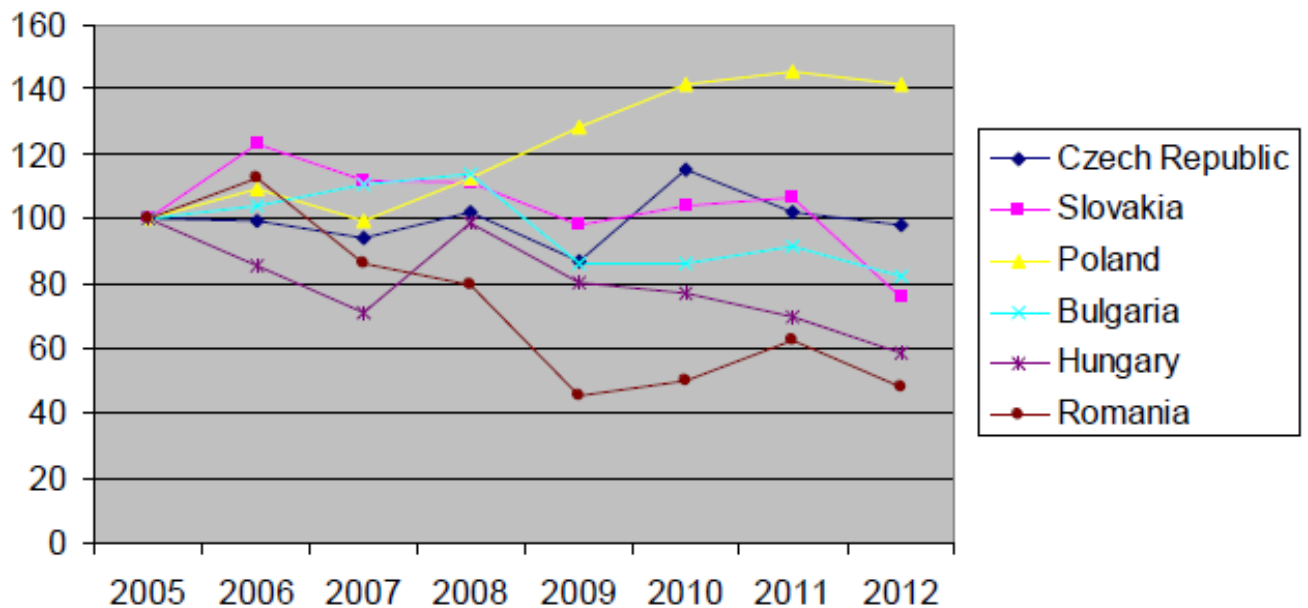
A Közép-Kelet-Európát azért tartom célszerű viszonyítási pontnak a Magyarország fókuszú elemzésem szempontjából, mert

ahogy fentebb már részben utaltam rá: a gázpiaci liberalizáció ezekben az országokban még nem olyan fejlett, mint a nyugat-európai régiókban (Deák, 2010);

az LNG kereskedelem pozitív hatásai még kevésbé, vagy egyáltalán nem érintik ezeket az országokat;

infrastrukturálisan nem valósult meg a regionális összeköttetés, amely egyrészt elősegítené az országok közötti kereskedelmet, és ami ezáltal lehetőséget jelentene a spotpiaci kereskedelem fejlesztéséhez, kiterjesztéséhez, az olcsóbb nyugati gáz behozatalához; (Deák, 2013) és ezek eredményeképp a KKE régió országai nagyobb mértékben vannak kiszolgáltatva az orosz importnak.

Viszont azt is hozzá kell tennünk, hogy bár a KKE régió országaiban az orosz földgázimport a domináns az össz-importon belül, a Gazpromtól való függés mértéke eltérő az egyes országokat tekintve.

7. ábra Közvetlen Gazprom kereskedelem a KKE régió országai felé (2005-2012, 2005=100%)

Forrás: Deák (2013), p.9.

A 8. ábra adatai alapján láthatjuk, hogy Horvátországon kívül a régió összes országának van legalább egy oroszokkal kötött hosszútávú szerződése. Ha a táblázat ACQ/fogyasztás oszlopát nézzük – vagyis az éves lekötött mennyiség/fogyasztás %-ban értelmezett 2010-es adatait -, akkor láthatjuk, hogy Ausztria, Lengyelország, Szlovénia és Románia sem használta fel a lekötött gázmennyiséget. Az is szembetűnő a táblázatban, hogy több ország még a 2008-2009-es válság előtt kötötte újra hosszútávú szerződéseit, amelyek min. 20 évre szólnak. Érdekes kiemelni ezen belül is a cseheket, akik 2010-ben, a fent említett európai gázpiaci változások megfigyelhető hatásai után szerződtek újra az orosz féllel. Magyarország hosszútávú szerződése 2015-ben jár le, ami még aktuálisabbá teszi dolgozatom kérdését, főleg a nemrég bejelentett gázár-csökkentés fényében az orosz fél részéről. Utóbbira a dolgozat folyamán még részletesebben kitérek.

A hosszútávú európai gázszerződések jövője

	Forrás	szállított mennyiség (2010)	ACQ	szállított/ szerződött	ACQ/ fogyasztás 2010	szerződés- kötés ideje	szerződés lejártá
		mcm	mcm	%	%	év	év
Ausztria	RU	5440	6600	85	75	2006	2027
	NO	1080					
	DL	1460					
Csehország	RU	7000	7000	95	97	2006	2035
	NO	1057					2017
	DEMEX	500	500			2007	2012-17
Lengyelország	RU	10250	10250	97	73	2010	2037
	DL	500	500			2006	2016
Szlovákia	RU	5890	6500	89	127	2009	2029
Szlovénia	RU	530	830	63	75	1992	2035
	RU-2		900				
Horvátország	IT	1200	1200		30	2010	2013
Bulgária	RU	2650	2500	106	100	1997	2012
Szerbia	RU	1765	2210	80	100	évente	
Románia	RU	2270	3500	65	26	2007	2030

8. ábra A regionális LTC-k helyzete

Forrás: Tóth (2013), 9. dia

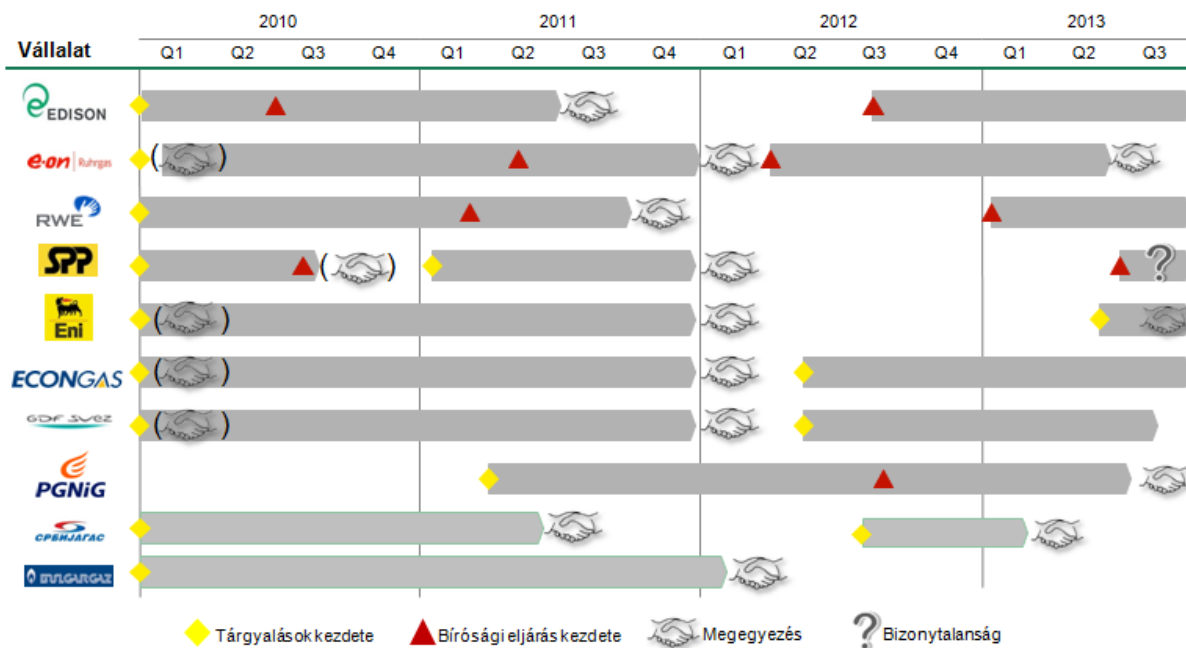
3.1. A KKE RÉGIÓBAN ÉRDEKELT GÁZ-NAGYKERESKEDELMI VÁLLALATOK LTC REVÍZIÓI

Az KKE régió Gazprommal kötött LTC jellemzőinek bemutatása után ebben az alfejezetben az azokhoz köthető revíziós törekvéseket és a tárgyalások eredményeit tárgyalom, amelyet a 9. ábrán idősorosan is szemléltetek. (Az ábrához használt információkat médiakutatással gyűjtöttem össze, a cikkeket a Hivatkozásjegyzékben szerepeltetem.)

Láthatjuk, hogy 2010 óta az összes, KKE régióban érdekeltséggel rendelkező gáz-nagykereskedelmi vállalat újratárgyalási folyamatot indított a Gazprommal, amelyek az esetek nagy többségében sikeresnek tekinthetők a vevők szempontjából, vagyis elérték az LTC-k egyes komponenseinek változtatását. Ezek a változtatások legtöbbször a szerződésben foglalt ár csökkentését jelentették, vagy a take-or-pay feltételek rugalmasabbá tételét a csökkenő kereslet hatására. Fontos látnunk azt is, hogy a tárgyalások sikertelensége miatt a vevők többször fordultak bírósághoz, amely esetek nem feltétlenül végződtek bírósági ítélettel, de ösztönözték a Gazprom kompromisszumkészségét.

A hosszútávú európai gázszerződések jövője

A kérdés továbbra is az viszont, hogy a fentebb felsorolt hiányosságok miatt relatíve alacsonyabb alkupozícióban lévő KKE régió országainak orosz LTC-vel rendelkező nagyvállalatai miért tudnak mégis olyan kompromisszumos feltételeket kiharcolni a revíziós folyamat során, mint a nyugat-európai országok. Ezen belül továbbra is a magyar helyzet elemzése áll a dolgozat fókuszában, amit a következő fejezetben részletesen tárgyalok.

9. ÁBRA KKE RÉGIÓ GÁZ-NAGYKERESKEDELMI VÁLLALATAI ÁLTAL INDÍTOTT LTC REVÍZIÓK

FORRÁS: SAJÁT ÁBRA (MÉDIAELEMZÉS ALAPJÁN, 2013, LÁSD: HIVATKOZÁSJEGYZÉK)

4. ESETTANULMÁNY: GAZPROM VS. E.ON³

Ahhoz, hogy a magyar helyzetet értelmezni tudjuk, szükségünk van releváns összehasonlítási alapra, vagyis dolgozatomban kiválasztok két országot annak érdekében, hogy Magyarország Gazprommal szembeni alkupozícióját és az újratárgyalás sikerét értelmezni tudjuk.

Az általam választott két ország Németország és Szlovákia a következő indokok miatt:

Németország:

- a) nagyban támaszkodik az orosz importra fogyasztásának kielégítéséhez,
- b) mégis a fejlettebb gázpiaccal rendelkező, liberalizált nyugat-európai országokhoz tartozik
- c) Magyarország és Szlovákia gáz-nagykereskedelmi piacán is kiemelkedő fontosságú E.ON az egyik legmeghatározóbb piaci szereplő

Szlovákia

- a) gáz-nagykereskedelmi piaci méretét és szerkezetének több jellemzőjét tekintve hasonló a magyar gázpiachoz
- b) egy időben csatlakoztak az EU-hoz, vagyis az EU-s direktívák ugyanattól az évtől kezdve fejtik ki hatásuk az országok gázpiacára,
- c) 100%-ban függ az orosz importtól, kiépített gáz-infrastruktúráját tekintve hasonlóan elszigetelt, mint Magyarország, így alkupozíciójuk is hasonló,
- d) földrajzi közelségük miatt hasonló érdekeik vannak a forrásdiverzifikációs törekvések terén.

Az országok összehasonlításánál figyelembe veszem azok gázpiaci szerkezetét, valamint azokat a szempontokat, amelyek már a fentebb tárgyalt, 2009 után végbement gázpiaci változások ösztönzőinek bemutatásánál is előkerültek. Ezeket az információkat a 10. ábrában strukturáltan szerepeltetem, és a későbbiek folyamán az adott országok alkupozícióját az összehasonlítás után levont tanulságok által értékelem.

³ Az országok elemzésében nagyban támaszkodom az International Energy Agency Oil and Gas Security adott országokra vonatkozó tanulmányaira 2011- és 2012-ből; International Energy Agency (2011, 2012 a,b)

A táblázat alapján láthatjuk, hogy a német gázkereslet lényegesen nagyobb, mint a szlovákok és magyarok esetében, ami nem meglepő az országok méreteiből adódóan. Viszont Németország pontosan ezért nagyon fontos a Gazpromnak: az ország saját gáztermelése keresletének 1/7-ét adja megközelítőleg, ezért Németország importfüggősége is (85%) kiemelkedően magas, és importszerkezetében jelentős szerepe van az Oroszországból importált gáznak (39%).

A relatíve alacsony hazai földgáztermelés és ez által az importfüggőség Szlovákiára és Magyarországra is jellemző, amit nagyrészt szintén az oroszok felől, csővezetéken érkező gázzal elégítenek ki. Láthatjuk viszont, hogy a német piacon egyrészt több jelentősebb gáz-nagykereskedelmi vállalat is működik (bár az E.ON importja teszi ki az összes import 50%-át), ami lehetőséget adhat a nagyobb árversenyre. Ezen kívül Németországban nagyobb hangsúllyal van jelen a spotpiaci kereskedelem, és bár közvetlen LNG hozzáférése nincs, de több vállalatnak is van lekötött LNG kapacitása, pl. az E.ON Ruhrgasnak 3 milliárd a Rotterdami terminálon. (IEA, 2012a, p. 19.) Emellett az is fontos közlése a táblázatnak, hogy a német ár alacsonyabb, mint a szlovák vagy a magyar piac felé érkező gáz.

A következő alfejezetekben bemutatom, hogy a német piacon is legnagyobb nagykereskedelmi vállalatnak számító E.ON-nak milyen folyamat során sikerült a Gazprommal kötött hosszú-távú gázszerződésében szereplő árakat csökkenteni.

	Németország	Szlovákia	Magyarország
Év	2011	2010	2010
Földgázkereslet (mcm/y)	78992	6194	12053
Földgáz kitermelés (saját) mcm/y	11905	103	2494
Földgázfelhasználás/Teljes energiaszolgáltatás (mcm/y)	22,30%	27%	39%
Importált mennyiség	67087	6091	9559
Importfüggőség	84,90%	98,30%	79,30%
Nagykereskedelmi importőrök			
	E.ON Ruhrgas (50%)	SPP (80%)	E.ON Földgáz Trade (2013 őszéig)
	Verbundnetz Gas	Egyéb (20%)	MVM Zrt. (100%, 2013 őszétől az EFT felvásárlása után)
	Wingas		
	RWE Gas		
	GasUnie		

A hosszútávú európai gázszerveződések jövője

Importszerkezet			
	Oroszország: 39%	Oroszország: 100%	Oroszország: 80%
	Norvégia: 35%		Egyéb (KKE régió, Franciaország, Németország)
	Hollandia: 22%		
LNG	Rotterdam: 22%		
Földgáz nagykereskedelmi ár (Oroszország felőli), €/Mwh	27,7	31,27	31,25
Infrastrukturális fejlettség (ország (kapacitás))	Norvégia (54 bcm)	Tervezett összeköttetések: szlovák-magyar interkonnektor	Tervezett összeköttetések: szlovák-magyar interkonnektor, reverse-flow-k kiépítése a szomszédos államokkal

10. ábra Az országok gázpiaci szerkezetének összehasonlítása

Forrás: saját ábra az IEA (2011, 2012a,b) és az Európai Bizottság (2013a) alapján

4.1. E.ON NÉMETORSZÁG VS. GAZPROM⁴

Az E.ON Németország még 2010-ben indított tárgyalásokat a Gazprommal a gázárak csökkentésének érdekében, és az ügyet a stockholmi nemzetközi bíróság elé vitte. A megegyezés 2012 júliusában született csak meg, de nem bírósági döntés, hanem közös megegyezés által. Az ügy az E.ON "győzelmével" zárult, vagyis sikerült a hosszútávú szerződésben meghatározott eredeti árat lecsökkentenie 2010 utolsó negyedétől számítva visszamenőlegesen. Bár a megegyezés részletei titkosítottak, a források szerint a döntés 7-10%-os árcsökkenést jelent a németeknek. Az árcsökkenés azért is volt nagyon fontos az E.ON számára, mert eredménykimutatása alapján hatalmas profitvesztéseket könyvelhetett el a megváltozott piaci körülmények miatt, viszont a megegyezés után ez E.ON majdnem 3 milliárdos bevételnövekedést jósolt. (Mazur, 2012)

A német E.ON alkupozíciója több szempont alapján is meghatározó volt:

- a) az E.ON a legnagyobb német gázimportőr vállalat,
- b) a német piac gázkeresletének nagysága miatt kiemelkedően fontos a Gazpromnak,
- c) Németországban nagyobb a forrásdiverzifikáció lehetősége (Norvégia, LNG),
- d) a Gazpromot és az E.ON-t több közös érdek is összefűzi (pl. Nord Stream).

⁴ Ebben az alfejezetben nagyban támaszkodom Mazur (2012) írására

Összességében mondhatjuk, hogy a megegyezés a csaknem 2 évig folyó tárgyalások után nem volt meglepő az E.ON magas alkupozícióját tekintve. Dolgozatunk szempontjából kérdés az, hogy a magyar fél alkuerije miben egyezik és miben tér el a németekétől, nekünk miért és hogyan sikerült elérni a gázár-csökkentést? Ezt a következő alfejezet során mutatom be.

4.2. E.ON MAGYARORSZÁG VS GAZPROM⁵

2013. november 27-én olvashattuk a különféle hírportálokon (pl. hvg.hu, 2013), hogy a Gazprom 2013 utolsó negyedében 20%-kal alacsonyabb áron szállítja a hosszútávú szerződésben lekötött gázmennyiséget. A tárgyalásokat még az E.ON Földgáz Trade kezdeményezte. A döntés a szerződésben lekötött mennyiség 60%-ára vonatkozik egyébként, viszont a fennmaradó 40%-ot már 2011 óta alacsonyabb áron vehette át az E.ON. A csökkentést 2011-ben viszont nem tárgyalások során sikerült elérnünk, hanem a 2011-es gáztörvény szabályozta, hogy az importőrnek a szerződésben lekötött mennyiség 40%-át a TTF (holland gáztőzsde) áraihoz kell kötni.

Magyarország alkuerijét vizsgálva elmondhatjuk, hogy:

- a) az ország csaknem 90%-ban függ az orosz gázimporttól, és, bár hazánk nem jelent akkora piacot a Gazpromnak, mint a német gázpiac, mégis jelentős bevételi forrása az oroszoknak.
- b) Magyarország viszont kevesebb forrásdiverzifikációs eszközzel rendelkezik, mint a németek:

- egy jelentős nagykereskedelmi importőre van,

- mivel nincs a regionális összeköttetést biztosító, kiépített gáz-infrastrukturája, így földrajzilag is kiszolgáltatott az orosz csővezetéknek.

Ezek alapján feltételezhetnénk, hogy a Gazpromnak nem állna érdekében az árak csökkentése a magyar piacon, hiszen hazánk alkupozíciója korántsem olyan erős, mint a németeké a bemutatott szempontok alapján. Kérdés az, hogy vajon miért sikerült mégis a tárgyalásokon keresztül az árcsökkenés elérése? Azt is látnunk kell, hogy nem csak a magyarok értek el pozitív eredményeket a tárgyalások során azon országok közül, amelyek hasonló gázpiaci szerkezettel rendelkeznek, mint Magyarország. A 9. ábra is mutatja, hogy a Srbiagaz, a Bulgargaz, a szlovák SPP korábban folytatott már revíziós tárgyalásokat az orosz féllel, amelyek közül mind pozitív eredményt hozott a kezdeményező félnek.

⁵ Az alfejezetben a hvg.hu-n (2013) megjelent cikkekre támaszkodom.

Elemzésem alapján úgy gondolom, hogy

- a) a válság utáni kereslet csökkenés valóban negatívan érintette az adott nagykereskedelmi vállalatokat a kötelező mennyiség átvétele miatt, ami a vállalatok jövőbeni eredményes működését veszélyeztette volna, (pl. E.ON) és ami miatt az orosz félnek sem áll érdekében, hogy fontos partnerét egy esetleges vállalati csőd fényében elveszítse;
- b) a bemutatott gázpiaci változások valóban nagyobb alkuerővel "ruházták fel" az adott nagykereskedelmi vállalatokat, főleg a nyugati régióban (lásd Németország esete). Viszont a KKE régióban is egyre inkább folytatódik a forrásdiverzifikációra való törekvés, ami leginkább az infrastrukturális összeköttetésekre irányuló tervezett és megvalósuló projekteken nyilvánul meg;
- c) a KKE régió országaiban, pl. Magyarországon is egy olyan nemzetközi vállalat a gáznagykereskedő, aki önmagában, az adott ország alkuerejétől függetlenül van olyan helyzetben, hogy képes nyomást gyakorolni a Gazpromra. Vagyis fontos tudatosítani, hogy nem csupán Magyarország tárgyal Oroszországgal, hanem az E.ON tárgyal a Gazprommal.
- d) a döntésekben egyéb politikai és gazdasági érdekek is szerepet játszanak, amelyeket viszont nehéz vagy nem is lehet számszerűsíteni.

5. ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a nemrég bejelentett 20%-os gázárcsökkenést milyen, a gázpiacon történt változások következtében tudta elérni a magyar fél az oroszokkal szemben.

A dolgozat elején bemutattam hogyan épül fel Európa gáz-nagykereskedelmi piaca, azon belül is a csővezetékes gáz szállítására kötött hosszútávú szerződések szerkezetére fókuszáltam.

Az LTC-k szerkezetének ismertetése után megvizsgáltam, hogy a 2009 óta, az európai gázpiacon bekövetkező változások hogyan befolyásolták a szerződéseket alkotó egyes komponenseket. Rámutatok, hogy a gázkereslet csökkenése, a piacliberalizáció, a forrásdiverzifikációs törekvések és az infrastrukturális fejlesztések miatt az európai gáz-nagykereskedelmi vállalatok többsége újratárgyalási folyamatot kezdeményezett a Gazprommal szemben, amelyeknek célja a szerződésbe foglalt olajindexált gázárak csökkentése volt. (lásd 1. számú melléklet)

A dolgozat végén egy esettanulmány során Németországhoz és Szlovákiához viszonyítva elemzem Magyarország gázpiaci szerkezetét. Az összehasonlításból származó tanulságok alapján mérem fel a német és magyar E.ON alkuerejét, amely lehetővé tette a Gazprommal való tárgyalási folyamat pozitív kimenetelét.

Dolgozatom végén arra a következtetésre jutok, hogy bár Magyarország alkuereje jóval kisebb, mint Németorszáéhoz képest, ám a válság utáni drasztikus keresletcsökkenés, az Európát érintő szignifikáns gázpiaci változások, az E.ON –mint nemzetközi gáz-nagykereskedelmi vállalat- önmagában vett alkuereje, valamint az egyéb politikai okokat elismerve a Gazprom saját érdekében reagált kedvezően a szerződéseket érintő revíziós tárgyalásokra.

Hivatkozásjegyzék

ENI (2013a): World Oil and Energy Outlook.

Letöltés helye: http://www.eni.com/world-oil-gas-review-2013/O-G_2013_WEB.pdf

Letöltés ideje: 2013. december 3.

ENI (2013b): Agreement reached with Gazprom for gas supply prices for 2013.

Letöltés helye: http://www.eni.com/en_IT/media/press-releases/2013/06/2013-06-21-gazprom.shtml

Letöltés ideje: 2013. december 5.

Deák, A. (2013): The future of the Russian Gas in CEE- The golden age of gas in CEE?. Central European Conference szemináriumának előadása, 2013. március 11.

Európai Bizottság (2013a): Quarterly Report on European Gas Markets. 6. évf., 2. szám

Letöltés helye: http://ec.europa.eu/energy/observatory/gas/doc/20130814_q2_quarterly_report_on_european_gas_markets.pdf

Letöltés ideje: 2013. december 2.

Európai Bizottság (2013b): Statistical Pocketbook- EU Energy in figures.

Letöltés helye: http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2013_pocketbook.pdf

Letöltés ideje: 2013. december 2.

Hedge, K. és Fjeldstad, E. (2010): The future of European Long-Term Natural Gas Contracts. BI School of Management, Executive Master in Energy Management, TOTAL E&P-vel közös projekthez tartozó tanulmány

Letöltés helye: http://www.bergen-energi.com/arch/_img/9548380.pdf

Letöltés ideje: 2013. december 2.

Hvg.hu (2013): Besegítenek az oroszok a rezsicsökkentésbe.

Letöltés

helye:

http://hvg.hu/gazdasag/20131127_Besegitenek_az_oroszok_a_rezsicsokkentesh

Letöltés ideje: 2013. december 7.

Internation Energy Agency (2008): World Energy Outlook

Letöltés helye: <http://www.iea.org/media/weowebiste/2008-1994/WEO2008.pdf>

Letöltés ideje: 2013. december 7.

Internation Energy Agency (2011): Slovakia-Oil and Gas Security

Letöltés

helye:

http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/slovak_republic_2011.pdf

Letöltés ideje: 2013. december 5.

Internation Energy Agency (2012a): Germany- Oil and Gas Security

Letöltés helye: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/GermanyOSS.pdf>

Letöltés ideje: 2013. december 3.

International Energy Agency (2012b): Hungary-Oil and Gas Security

Letöltés

helye:

http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Hungary_2012.pdf

Letöltés ideje: 2013. december 5.

Mazur, K. (2012): Negotiations between Germany's E.ON and Gazprom result in lower gas prices. Osrodek Studiow Wschodnic (OSW) elemzés

Letöltés helye: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2012-07-11/negotiations-between-germanys-eon-and-gazprom-result-lower-gas-prices>

Letöltés ideje: 2014. január 26.

Melling, Anthony J. (2010): Natural Gas Pricing and its Future- Europe as the Battleground. Carnegie Endowment paper

Letöltés helye: http://carnegieendowment.org/files/gas_pricing_europe.pdf

Letöltés ideje: 2013. december 4.

Official Journal of the European Union (2003): DIRECTIVE 2003/55/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2003 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98/30/EC

Letöltés ideje: 2014. január 26.

Letöltés helye: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:176:0057:0057:EN:PDF>

Official Journal of the European Union (2009): DIRECTIVE 2009/73/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC

Letöltés helye: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:EN:PDF>

Letöltés ideje: 2014. január 26.

Stern, J. (2009): Continental European Long-Term Gas Contracts: is a transition away from oil product-linked pricing inevitable and imminent?. Oxford Institute for Energy Studies

Letöltés helye: <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG34-ContinentalEuropeanLongTermGasContractsIsATransitionAwayFromOilProductLinkedPricingInevitableandImminent-JonathanStern-2009.pdf>

Letöltés ideje: 2013. december 2.

Letöltés ideje: 2013. december 6.

Tóth, B. (2013): Földgáz nagykereskedelmi piacok. Rajk László Szakkollégium, Gázpiaci modell kurzus, 3. előadás, 2013. október 10.

A 9. ábrához tartozó információk forrásai:

Andersen, T. (2013): RWE sees end of Europe's 40-year-old gas pricing for Gazprom. Bloomberg News

Letöltés helye: <http://www.bloomberg.com/news/2013-07-08/rwe-expects-to-rid-gazprom-deals-of-oil-price-after-arbitration.html>

Letöltés ideje: 2013. december 6.

Intellinews (2013): Slovakia's SPP still in talks with Gazprom on prices, agreement looming.

Letöltés helye: <http://www.intellinews.com/slovakia-1005/slovakia-s-spp-still-in-talks-with-gazprom-on-prices-agreement-looming-22763/>

Letöltés ideje: 2013. december 5.

Novonite.com (2012): Gazprom is Delaying Gas Price Discount for Bulgaria – Bulgargaz CEO

Letöltés helye: http://www.novinite.com/view_news.php?id=139161

Letöltés ideje: 2013. december 5.

Savic, M (2013): Serbia Agrees on Lower Gas Prices With Gazprom, Srbijagas Says. Bloomberg News

Letöltés helye: <http://www.businessweek.com/news/2013-02-12/serbia-agrees-on-lower-gas-prices-with-gazprom-srbijagas-says>

Letöltés ideje: 2013. december 5.

Shiryaevskaya, A. (2013): Gazprom cuts 2013 gas export price forecast amid contract talks. Bllomber News

Letöltés helye: <http://www.businessweek.com/news/2013-06-04/gazprom-cuts-2013-gas-export-price-forecast-amid-contract-talks>

Letöltés ideje: 2013. december 5.

Shiryaevskaya, A. és Patel, T. (2013): Gazprom Faces Arbitration with Edison after Ruling RWE Price. Bloomberg News

Letöltés helye: <http://www.bloomberg.com/news/2013-07-30/gazprom-faces-arbitration-with-edison-after-ruling-on-rwe-price.html>

Letöltés ideje: 2014. január 26.

A hosszútávú európai gázszerződések jövője

1. számú melléklet

A gázpiaci változások hatása az LTC-k egyes komponenseire (összefoglaló táblázat)

LTC komponens	Gázpiaci változás	Potenciális hatás
Szerződés hossza	A földgáz iránti kereslet csökkenése	Szerződés hosszának csökkentése
	Jövőbeni fogyasztás bizonytalansága	
	Folyamatban lévő gáz-infrastrukturális fejlesztések	
Lekötött mennyiség	Növekvő gázpiaci liberalizáció	Szerződésben foglalt mennyiség csökkentése
	Forrásdiverzifikációs törekvések	
	Jövőbeni fogyasztás bizonytalansága	
Árformula	Az olajindexált árazási forma logikájának elavultsága	Az olajindexált árazás megszüntetése
	Spotpiaci ár alacsonyabb, mint az olcsóbb az olajindexálnál	A szerződésben foglalt árak részleges spotpiaci árazása